Tanrı cəzası

(hekayə)

Vahid MƏHƏRRƏMOV

Atası Kamil 20 Yanvar faciəsində şəhid olanda Cavid beş yaşındaydı. Hələ qoynunda yaşadığı dünyanı yaxşı anlamır, ətrafındakı hadisələri dərindən dərk etmirdi. Hamı onu "şəhid oğlu" - deyib çağırırdı. Cavid üçün bu ad doğma idi. Kiçik yaşlarında ata itkisinin ağrısı onu o qədər də göynətməmişdi. Bu göynərti, bu sızıltı onun ürəyini yalnız böyüyəndən sonra yandırmışdı. Atası milli-azadlıq hərakatında iştirak etmiş və bu amal uğrunda canından keçmişdi.

Şəhidlərin dəfn mərasimi güclə onun yadına gəlirdi. Yaxşı ki, o hüznlü gündən şəkillər qalmışdı. İllər sonra Cavid onlara göz yaşı içində baxmışdı. Fotoqraf onu atasının tabutu önündə böyüdülmüş şəklini aparan yerdə lentə almışdı. Həmin an əbədi olaraq yaddaşlara hopmuşdu. İndi Cavid bu şəkillərə baxanda həmin kədərli günü xəyal kimi xatırlayırdı. Qəribə idi, dəfn mərasimindən onun yaddaşında görüntüdən çox ağlaşma və gəmilərin fit səsləri qalmışdı. Ana-bacıların ah-naləsi hələ də qulaqlarında səslənirdi.

İllər ötdükcə Cavid də böyüyürdü. Böyüdükcə də atasının faciəli ölümünü, hansı amal uğrunda şəhid olduğunu dərk edirdi. Dərk etdikcə də atasına rəğbəti, qatillərinə isə nifrəti artırdı. Deyilən və yazılanlardan şəhidlərə güllə atanların Rusiyadan gəldiklərini öyrənmişdi. Ona görə də xəritədə o ölkənin ərazisinə, adına heç baxmaq belə istəmirdi. Vaxtaşırı Şəhidlər xiyabanına gedir, atasının məzarı üstünə gül-çiçək düzür, hər dəfə də: "Ata, məzarında rahat yat, qatillərindən intiqamını alacam, bu qan yerdə qalmayacaq", - deyirdi. Bu sözlərlə ürəyi bir az sakitləşir, qəlbinə rahatlıq çökürdü. İllər arda-arda sıralandıqca Cavidin də yaşının üstünə yaş gəlirdi. İndi o, atasının şəhid olduğu yaşda idi.

Bir gün Xiyabana gələn Cavid nədənsə, həmişəkindən fikirli görünürdü. Gülləri məzarının üstünə düzəndən sonra pıçıltı ilə: "Ata, illərdir qəbrinin önündə qatillərindən intiqam alacağıma söz verərəm. Bunu bacarmadığım üçün məzarının üstünə başaşağı gəlirdim. Bu günsə səninlə bir neçə aylıq vidalaşmağa gəlmişəm. Səfərim səni öldürənlərin diyarınadır. Vaxt yetişib, yola çıxmalıyam... Orada nə qədər qalacağımı da dəqiq bilmirəm", - dedi.

Ertəsi gün Cavid həyat yoldaşı Səməngüllə, anası Qəmər xala ilə, iki yaşı yenicə tamam olmuş atasının adını daşıyan oğlu Kamillə sağollaşıb Rusiyaya yola düşdü. Anası qapının ağzında onun əlini əlindən buraxmayaraq: "Bala, getdiyin yerlərdə ehtiyatlı ol. Unutma ki, atanı öldürənlər doxsanıncı ildə o xaraba qalmış ölkədən gəlmişdilər", - dedi. "Narahat olma, ana! Daha o vaxtlar deyil. İnşallah, işimizi qurtarandan sonra günlərin birində sağ-salamat qayıdacağam. Səfərə çıxdığım birinci dəfə deyil ki. Türkiyədə, Qazaxstanda, Özbəkistanda da olanda elə bu cür darıxırıb narahat olurdun", - deyib gülümsəyən Cavid doğmalarından mehribancasına ayrıldı.

Cavid ali təhsilli mühəndis idi, yol tikintisində işləyirdi. Çalışdığı şirkət yalnız ölkə daxilində deyil, dünyanın başqa yerlərində yol çəkilişlərində iştirak edirdi. İndi Rusiya ərazisində - Rostov şəhəri ətrafında işləməliydilər. Cavid bilirdi ki, o vaxtlar 20 Yanvar faciəsini törədənlərin çoxunu Bakıya Rostovdan göndərmişdilər. O isə indi illərcə əvvəl xalqına güllə atanlar üçün yol çəkəcəkdi. Amma nə etməli, bu, onun səlahiyyəti çərçivəsində olan iş deyildi ki,..

Cavid bilirdi ki, Rostovda ermənilər də yaşayır. Ona görə də hər addımda ehtiyatlı olmalı, özünü bu nankorlardan qorumalıydı. Yolboyu fikirləşirdi ki, atasını öldürənlər də bu şəhərin sakinləridir. İndi yəqin hamısı yaşlaşıblar, qocalıblar. Bəlkə də indi bu qanlı hadisəni heç xatırlamırlar da.

Uzun yoldan sonra Rostova gəlib çatdılar. Onlar şəhərdən otuz kilometr aralıdakı Nevski qəsəbəsində işləyəcəkdilər. Layihəyə əsasən qəsəbə ilə şəhər arasındakı yolu genişləndirilib yenidən qurulmalıydılar. İşin həcmi böyük idi. Çətin ki, bunu üç-dörd aya çatdıraydılar. Yəqin ki, ən azından, şirkət altı aya qədər burada qalmalı olacaqdı. On gün ərzində bütün texnika daşınıb gətirildi. Şirkətin rəhbəri Pərviz müəllim də gəlib çıxdı. Hazırlıq prosesi qurtaran kimi işlərə başlanıldı.

Həmişəki kimi Cavid işinin üstündəydi. Fəhlələrin hamısı Rusiyaya getmədiklərinə görə şirkət rəhbərliyi yerli adamlardan da işə götürürdü. Cavidin tabeliyində yeddi-səkkiz nəfər rus da var idi. Uşaqlıqdan rus dilini öyrəndiyinə görə Cavid təzə işçilərlə asanlıqla ünsiyyət qururdu. Cavid gecələr şirkətin yaşayış üçün quraşdırdığı vaqon evlərdə qalırdı. Şəraitindən şikayətçi deyildi. Vaxtaşırı doğmalarına zəng vurub hal-əhval tutur, anasının, həyat yoldaşının, övladının səsini eşidirdi. Maaş alan kimi onlara pul göndərirdi.

Viktor da briqadalarında işləyən ruslardan biri idi. İlk baxışdan üzüyola, sakit adama oxşayırdı. Üz-gözündən fağırlıq yağırdı, hərdən qorxaq adam təsiri də bağışlayırdı. Hərəkətlərinə göz qoyanda deyərdin dünyanın ən yazıq, ən məzlum bəndəsidir. Başına bir qapaz vur, çörəyini əlindən al. Cavid ona hansı tapşırığı verirdisə, can-başla yerinə yetirirdi. Viktorun yaşı altmışa yaxanlaşsa da, üzdən cavan görünürdü. Deyəsən, gəncliyində özünə yaxşı baxmışdı. Elədiyi maraqlı söhbətlər onun həyat təcrübəsinin zənginliyindən xəbər verirdi. Yeri düşdükcə iş yoldaşlarına ağıllı məsləhətlər verir, düzgün yola istiqamətləndirirdi. Sözü tutduğundan görə Cavid onunla tez-tez söhbət edirdi. Hərdən ona elə gəlirdi ki, Viktoru bir neçə ay deyil, uzun illərdir tanıyır. Amma o gecə hər şey tərsinə oldu...

Aleksey adlı iş yoldaşlarının ad gününə yığışmışdılar. Cavid də Viktor da qonaqların arasında idi. Badələr tez-tez araqla doldurulsa da, Cavid içkini sevmədiyindən qədəhi dodaqlarına yaxınlaşdırıb içmədən yerə qoyurdu. Viktor isə su içirmiz kimi badələri ard-arda başına çəkirdi. Bir az keçmiş "dili də açıldı". Etdiyi "qəhrəmanlıqlardan" həvəslə danışan keçmiş hərbçi yavaş-yavaş söhbəti Bakı qırğınına yönəltdi... Cavid ondan eşitdiyi sözlərdən dəhşətə gəldi, heyrətdən donub yerində qaldı. Dediyinə görə, Viktor 20 Yanvar hadisələrində camaatı güllələyən hərbçilərdən biri olub. Heç yatsaydı, Cavidin yuxusuna da girməzdi ki, bu cür məzlum görkəmli birisi insanların üstünə silah çəkib qan tökərmiş. Təəssüf ki, neçə illər əvvəl bütün bunlar olmuşdu. O, neçə-neçə azərbaycanlını soyuq qış gecəsində "of" demədən gülləmişdi. Bəlkə də Viktor içməsəydi, bu qanlı hadisədə iştirak etdiyinin üstünü açmazdı. Amma özü də hiss etmədən araq sanki açar kimi dilinin qıfılını açmışdı. Çətin də olsa onunla söhbətinə davam edən Cavid öyrəndi ki, Viktorgilin dəstəsi Bakıya "Qurd qapısı" tərəfdən soxulub. Oradakı barrikada ətrafında dayananları gülləyib. Cavidin atası da həmin yerdə şəhid olmuşdu. Güllələr onun başından və qarnından dəymişdi. Xəstəxanaya çatdırılmamış keçinmişdi. O, fikirləşdi ki, bəlkə də elə atasının qatili Viktordur. Cavid atasının bu hadisələrdə şəhid olduğunu ona demədi.

Viktorun içkili-içkili söylədiklərindən qəzəblənən Cavid özünə yer tapa bilmirdi. Bu qəzəb dalğasından illərdən bəri ürəyindəki sağalmayan yarası sızıldayıb göynədi. Fağır kimi tanıyıb gördüyü Viktor bir anın içində onun gözündə simasını dəyişib qaniçən məxluqa çevrildi. Ağlına gəldi ki, elə atasını Viktor gülləyib. Körpəliyindən yetim qalmasının günahkarı da odur. Qonaqlıqdan necə çıxdığını xatırlamayan Cavid bir də özünü vaqon evinin qarşısında gördü. Necə etsin? Bəlkə elə geri qayıdıb bu məsələyə son qoysun?! Sonra fikrini dəyişərək dedi: "Viktor adam öldürənə oxşamırdı axı..." Tərəddüt içində qaldığı anlarda anasının tez-tez çəkdiyi bir misalı xatırladı: gecənin xeyrindən gündüzün şəri yaxşıdır. Bəlkə Viktoru araq danışdırırdı. "Yaxşısı budur, qoy sabah ayılsın, görüm o nə deyəcək?"

Gecədən xeyli keçsə də, hələ Cavid bu suallar ətrafında vurnuxurdu. Bəlkə bir az yatsın? Yerinə girdi. Gözünü yumar-yummaz atasını gördü. Gördü ki, başından və qarnından yaralanan atası qan içində çabalayır. Balaca əlləri ilə atasının saçını sığalladı. Barmaqları qıpqırmızı olmuşdu. Onun sığalına məhəl qoymayıb çabalayan atasının başından axan qan üzünü örtdü...Qorxusundan qışqırıb ağlayan uşağı dilə tutub ovudan da yox idi... Hövlnak yuxudan ayıldı, gözlərinə qan sızmışdı.

Səhəri dirigözlü açdı. "Bu qisas alınmalıdı, yoxsa mənim nəyim oğul oldu ki..." Bu dəqiqələrdə Cavid təkcə atasının məzarı üstündə verdiyi sözləri deyil, yaşanıb arxada qalmış illəri, hadisələri yaddaşının süzgəcindən ələyib keçirirdi. O, aramsız olaraq ağlına gələn düşüncələri götür-qoy edir, bir vaxtlar xəyalən atasının qatilini necə tapıb öldürəcəyi barədə qurduğu planlarını yadına salırdı. İntiqam hissi gecənin bir aləmində onu hövsələdən çıxarırdı. Fikirləşirdi ki, atasının qatillərindən birini tanıyır, qalır verdiyi sözə əməl etmək. Viktoru öldürəndən sonra yəqin ki, atasının məzarının üstünə alnıaçıq gedəcək...

Ertəsi gün işə halsız gələn Cavid Viktorun da sifətini tutqun gördü. Cavid xalqına güllə atmış bu insana nifrətlə baxırdı. Viktor da çox narahat və fikirli idi. Hiss edirdi ki, dünənki söhbətdən sonra Cavidin ona münasibəti xeyli dəyişib, baxışlarında qış soyuqluğu var. İş gününün sonunda Viktor ona yaxınlaşaraq: "Oğul, hiss edirəm ki, dünənki söhbətim ürəyini yaralayıb. Səni gözəl başa düşürəm. Günah məndədir, gərək bu barədə susaydım. Amma içki məni özümdən, sözümdən çıxartdı. Necə oldusa bilmədim, ölkənizdə baş verən qırğında iştirakımdan sənə danışdım. Sözün oxu qəflətən yayından çıxdı. Düzdür, sizin millətinizə güllə atmışam, ölkənizin vətəndaşlarını öldürmüşəm. İnan ki, biz hərbçilərdə o qədər də günah olmayıb. Bu, ayaqüstü söhbətin mövzusu deyil, istəyirsən sabah işdən sonra bizə gedək. Mən o qanlı gecədə baş verənlərdən sənə ətraflı danışım", - dedi. Cavid: "Hə, Viktor Steponoviç, bəzi şeylər var ki, mən də onları dəqiq bilmək istəyirəm", - dedi.

Axşam təklikdə qalan Cavid fikirləşdi ki, Viktorgilə getməyim yaxşı olar. Həm söhbətinə qulaq asıb yanvar qırğınını necə törətdiklərini öyrənərəm, həm də evinin yol-yolağasını yadımda saxlayaram. Gecələrin birində isə gedib onu öldürərəm, atamın qisasını alaram. Ondan sonra Xiyabana daha da şux addımlarla gedib uca səslə: "Ata, məzarında rahat yat, qisasını aldım", - deyərəm. Bu fikirləri başında xeyli dolandıran Cavid bir az rahatlanan kimi oldu.

Cavid Viktorgilə üç gün sonra getdi. Bir dəfə onunla söhbət edəndə öyrənmişdi ki, üç uşağı var. Yolüstü mağazaya dönüb onlar üçün şirniyyat aldı. İlk dəfə ayaq qoyduğu evə əliboş getmək istəmədi. Onlar qəsəbənin lap qurtaracağında yaşadığından xeyli yol getməli oldular. Arvadı Nina onu gülərüzlə qarşıladı. Cavid aldığı payı utana-utana qadına verdi. Uşaqlar o biri otaqda idilər. Onlarla görüşmək istədiyəndə Viktor: "Çörəyimizi yeyək, söhbətimizi edək, sonra görüşərsən. Uşaqlar qaçmırlar ha", - dedi. Cavid bir söz deməyib razılaşdı. Viktor o günkündən fərqli olaraq arağı az içdi. Nina süfrəni yığışdırandan sonra ikilikdə söhbət etdilər. Viktor dərindən ah çəkib dedi: "Hərbi xidmətdən beş-altı il idi ki, qayıtmışdım. Ailə qurmaq istəyirdim. Baxırdım ki, ömür ruzigar kimi ötüb keçir. Toya hazırlaşdığım ərəfədə - 1990-cı il yanvarın ikinci həftəsində komissarlıqdan bizi təlim-toplantıya çağırdılar. İki-üç günün içində hərbi hissələrin birində geyindirib silahlandırdılar. Təcili Bakıya göndərdilər. Zabitlər deyirdilər ki, azərbaycanlılar üsyan qaldırıblar, silahlı çevriliş ediblər. Onlar həm SSRİ-nin tərkibindən çıxır, həm də erməniləri öldürüb şəhərdən qovurlar. Sıralarımızda ermənilər də az deyildi. Onlar lap qəzəbli görünürdülər. Tezliklə Bakıya çatıb azərbaycanlıları öldürməyə tələsirdilər. Komandirlər dönə-dönə demişdilər ki, Bakıdakı üsyançılar silahlıdırlar, heç bir xəbərdarlıq etmədən atəş açın. Biz də əmri tapşırıldığı kimi yerinə yetirdik. Tanklarımız soyuq qış gecəsində şəhərə Qurd qapısı deyilən yerdən girdi. Dikdirin yuxarısındakı döngədə böyük barrikadanın qurulduğunu gördük. Şəhər sakinləri ocaq qalayıb ətrafına yığışmışdılar. Tanklar barrikadanı vurub dağıtdı. Burada dayananlar güllə atmasalar da bizə "Atəş" əmri verilirdi. Ətrafındakıları öldürdükdən sonra şəhərin mərkəzinə doğru hərəkət etdik. Küçələrdə qabağımıza çıxanlara da aman vermirdik. Bir-iki saat ərzində şəhəri nəzarətimizə keçirib tapşırığı yerinə yetirdik. Güllələdiyimiz adamların silahsız olduğunu sonradan bildik. Artıq gec idi. Çünki atəş açılmış, insanlar öldürülmüşdü. "Silahsız insanları niyə güllələtdirirsiniz? Əlimizi niyə qana buladınız?" sualına "Deyəsən könlündən tribunal keçir, suallarının cavabını orada alarsan", - deyən mayorun sözündən sonra susdum...

Rostova bir həftədən sonra qayıtdıq. Baş verən bu qanlı hadisə mənə xəyal kimi görünürdü. Tez-tez yuxumu qarışdırır, diksinib ayılırdım. Yuxuda görürdüm ki, güllələdiyim silahsız adamlar boğub öldürmək üçün üstümə cumurlar. Bir müddətdən sonra valideynlərim avtomobil qəzasında öldülər. Onların itkisindən yaman sarsıldım. Mən yalnız həmin günlərdə Bakıda öldürdüyüm insanların övladlarının, valideynlərinin nələr çəkdiyini hiss etdim. İnsan özü ağrını yaşamayınca, başqasının faciəsini dərk etmir. Valideynlərim öləndən sonra özümü toparlaya bilmirdim. Başıma gələnləri götür-qoy etdikcə düşünürdüm ki, yəqin bütün bunlar günahsız adamları öldürdüyümə görə Tanrının mənə verdiyi cəzadır. Sarsıldığımdan uzun müddət toy haqda düşünmədim də...

Böyük qardaşım Saşanın danlağından sonra evləndim. Başım ailə işlərinə qarışdığından bir az ürəyim açıldı, üzüm güldü. Amma sevincli günlərimin ömrü uzun olmadı. Oğlum Andrey dünyaya qüsurlu doğuldu. Nə qədər müalicə etdirsək də xeyri olmadı. Onun sağalmasının mümkünsüz olduğunu dedilər. İkinci övladım Nataşa doğulandan bir müddət sonra məlum oldu ki, qız da qüsurludur. Onun da çarəsiz dərdə düçar olduğunu biləndə düşünürdüm ki, bunlar işlətdiyim bağışlanmaz günaha görə başıma gəlir. Şükürlər olsun ki, üçüncü övladım Vladimir normal doğuldu. Hər dəfə uşaqlarımı bu vəziyyətdə görəndə dərindən ah çəkib deyirəm ki, kaş məni Bakıya aparmayaydılar, kaş mən o günahsız adamları öldürməyəydim. Ömürləri boyu övladlarım mənim günahımın ağrı-acısın çəkəcək, kədər dolu bir həyat yaşayacaqlar. Bu hal həmişə ürəyimi yandırıb qəlbimi göynədəcək. 20 Yanvar hadisəsindən sonra nəinki adam öldürmək, heç qarışqanı ayaqlamağa da ürəyim gəlmir. Sən azərbaycanlısan, o xalqın oğlusan. Elədiyim günahlara görə səndən üzr istəyirəm, xalqınız qarşısında baş əyirəm. Bilmirəm hansı addımı atım ki, Tanrı mənə rəhm etsin..."

Viktorun qəhərdən səsi boğuldu. Cavid onun gözlərindən axan yaşı görəndə: "Bəlkə uşaqlarla məni tanış edəsən?" - dedi. Viktor Cavidi uşaqlarının yanına apardı. Cavid onlarla mehribancasına görüşüb üzlərindən öpdü, başlarını sığalladı. Uşaqların ikisi uzanmış vəziyyətdə idi. Cavid onların kədərli üzlərinə baxanda gözləri yaşardı. Ay parçası kimi yaraşıqlı uşaqlar yerdə zəlil idilər.

Cavid geriyə çox məyus qayıtdı. Viktorun söhbəti hər addımda qulaqlarında cingildəyirdi. Onun uşaqları ilə görüşü gözləri önündən getmirdi. Düşündü ki, əgər Viktoru öldürsə onsuz da, şikəst olan uşaqlar ata sevgisindən, ata nəvazişindən də məhrum olub yetim qalacaqlar. Baxmayaraq ki, Viktor atasını öldürməklə onu belə xoşbəxtlikdən məhrum etmişdi, amma Cavid bu addımı ata bilməyəcəkdi...

Cavid yenə də atasını yuxuda gördü. Atası ona astadan: "Bala, əlini qana batırma, Allah ona elədiyini eləyib. Öz içindən əriyir o. Uşaqları yetim qoyma, eşidirsən, əgər ona toxunsan, bir daha ziyarətimə gəlmə", - dedi. Atasının əsəbi halda dediyi sözlərə gerçəkmiş kimi yuxudan ayıldı. Bütün vücudu titrəyirdi. Uzun müddət gözlərinə yuxu getmədi. Ürəyi sıxılır, başı ağrıyırdı. Ayağa qalxıb çay qoydu. Pürrəngi çay ağrısını azaltdı... Bir azdan işə gedəcəkdi.

Qapıdan çıxıb getmək istəyəndə telefonu zəng çaldı. Ekrana baxdı, anası idi. Qəmər xala həyəcanla: "Oğlum necəsən, işlərin necə gedir? Axşam yuxuma girmişdin. Səni çox fikirli gördüm, xəstələnməmisən, bir çətinliyin yoxdur ki?", - dedi. Cavid onun narahatçılığına xoş sözlərlə su çiləyərək: "Heç bir hadisə baş verməyib. Xəstələnməmişəm, özümü lap yaxşı hiss edirəm. Yaxın həftələrdə işlərimiz yekunlaşır, inşallah çox çəkməz evə dönərik", - dedi. Cavid yuxusunun, narahatçılığının anasına əyan olmasına məəttəl qaldı.

Yarım saatlıq yoldan sonra işə çatdı. Hamı kimi Tanrının cəzalandırdığı Viktora da əl verib görüşdü. İndi Cavid ona dünənki gözlə baxmırdı. Viktora qarşı təkcə baxışları deyil, fikri də dəyişmişdi. Elə bil çiyinlərindən neçə illərin ağır yükü götürülmüşdü...